

Story Power

Kaedi ya ditlelapa
tša puiso

valiba

Re a go amogela!

Gotlhe mo Aforikaborwa batho ba simolola ditlhlapa tsa puiso go direla gore bašwa ba buise! Dingwe tsa ditlhlapa tse di ntse di tswetse go dira mo dingwageng di le mmalwanyana, fa tse dingwe di sa tswa go simolola – mme fela tsotlhe di na le selo se le sengwe se se tshwanang, e leng gore di dirile gore go nne le kgatlhego ya go buisa mainane mme ga ba batle go tlogela seo!

A o akanya go simolola tlhlapa ya puiso? Kgotsa a o setse o na le yone mme o batla matlhababotlhale le dikakanyo? Ka jalo kaedi e ya Story Power e diretswe wena! Mo go yone o ka lemoga gore tlhlapa ya puiso ke eng, gore o ka e itshimololela jang le gore o ka dira jang gore e tswelele go dira gore bana ba batle go boela kwa tlapeng ya gago.

A o ne o itse gore tlhlapa ya gago e ka nna karolo ya neteweke ya ditlhlapa tsa puiso tsa Nal'ibali? Kwadisa tlhlapa ya gago mo www.nalibali.org kgotsa www.nalibali.mobi.

Re itumelela gore o nne karolo ya rona mo go buisetseng bana ka gale!

Go na le eng mo teng

Tlhlapa ya puiso ke eng?	3
Go simolola tlhlapa ya puiso	4
Se o tshwanetseng go se dira kwa tlapeng ya puiso	5
Go batla metswedithuso ya puiso	6
Go tlhama tikologo e e humileng ka dikwalo	7

Setlhopha sa Nal'ibali

PS: Kaedi e e teng ka dipuo tse somenngwe tsa Aforika Borwa. Batla dikaedi tse dingwe mo motseletseleng wa Story Power! Tsena mo www.nalibali.org go di bona.

Go bona tshedimosetso e ntsi ka ga go dirisa gape le/kgotsa go anamisa didiriswa tse, ikgolaganye le Nal'ibali:

The Nal'ibali Trust

Suite 17-201, Building 17

Waverley Business Park, Wyecroft Road

Mowbray, 7700

Mogala: (021) 448 6000

Imele: info@nalibali.org

Mmopi wa Kakanyo le botsamaisi jwa porojeke: Project for the Study of Alternative Education in South Africa (PRAESA)

Thanolo: Opelo Thole

Ditshwantsho tsa baanelwa ba Nal'ibali: Rico

Moakanyetso: Magenta Media

Morulaganyetsa Kgatiso: Baseline Publishing Services

Tlelapa ya puiso ke eng?

Batho ba simolola ditlalela tsa puiso gonne ba itse gore go anela mainane, go buisa le go kwala go botlhokwa go le kana kang mo matshelong a rona. Ba batla go tlamela bana ka ditšhono tsa go itumelela go buisa, go kwala le go reetsa mainane. Ba itse gore fa bana ba itemogela boitumelo jwa mainane le dibuka ka gale, ba tla gola le go rata go buisa le go nna botoka mo go buiseng. Ka jalo, tlelapa ya puiso ke eng?

Ditlalela tsa puiso ka bokhutshwane

- ★ Tlelapa ya puiso ke lefelo le bana ba yang kwa go lone ka go itlhophelela gore ba itumelele dibuka le mainane. Ga go na ope yo o gapelediwang go ya – ke sengwe se o itlhophelelang go se dira.
- ★ Ke tikologo e e iketlileng e e tshwanang thata le fa gae go na le kwa sekolong.
- ★ Ke lefelo le batho ba ba ratang mainane le dibuka ba kopanang kwa go lone ka gale go buisa, go anela mainane le go bua ka ga se ba se buisang le bana ba dingwaga tsotlhe. Ka dinako tse dingwe ba dira le ditirwana tse dingwe tsa mokaragana tse di amanang le mainane le dibuka. Mme gantsi go na le nako e maloko a tlelapa le one a kwalang ka yone ... gonne go buisa le go kwala go a tsamaisana.
- ★ Dilo tse tsotlhe di ka direga ka puo epe – tota, ditlalela tse dintsi di anela mainane ka dipuo tse pedi kana go feta!

Go le gontsi ka ga ditlalela tsa puiso

- ★ Tlelapa ya puiso e ka nna lefelo le go ithutelang go buisa mo go lone fa o sa kgone go buisa gotlhelele kgotsa go tokafatsa puiso ya gago fa o sa buise sentle thata.

Bona tshedimosetso e ntsi ka ga ditlalela tsa puiso mo karolong e e kgethegileng ya Ditlalela tsa Puiso ya webosaete ya rona le mobisaete –
www.nalibali.org le
www.nalibali.mobi.

- ★ Mongwe le mongwe a ka nna karolo: bana ba ba tsamatsamayang, bana, bašwa, bomme, borre, batsadibagolo, baiithaopi le batlhokomedi ba bangwe.
- ★ Ditlalela dingwe di dikgolo, di na le bana ba ba fitlhang go ba le 50 le baiithaopi ba bagolo ba le batlhano kgotsa ba le barataro. Ba kopana mo mafelong a magolo a a jaaka a o tla a fitlhelang kwa dikolong, dilaaborari le mafelo a baagi. Ditlalela tse dingwe di dinnye thata, jaaka tse bagolo ba amogelang ditlhopho tse dinnye tsa puiso mo magaeng a bone go direla bana ba le 5 kgotsa 6 ba ba dulang le bone kgotsa gaufi le bone.
- ★ Ditlalela tse dintsi di tsamaisiwa ke bagolo, mme ditlalela tse dingwe di simolotswe le go tsamaisiwa ke bana le bašwa mo magaeng a bone, kgotsa kwa sekolong ka nako ya boikhutso kgotsa morago ga sekolo.
- ★ Ditlalela tsotlhe di kopana ka gale – bonnye gangwe ka beke. Ditlalela dingwe di kopana jaaka karolo ya mananeo a go le gale a a direlwang bana kwa kerekeng, kwa tempeleng kgotsa kwa mmosekeng, kgotsa kwa sekolong jaaka karolo ya lenaneo la tlhokomelo ya bana fa sekolo se tswile. Go na le ditlalela tse segolo bogolo e leng tsa masea le bana ba ba tsamatsamayang kwa dilaaboraring!

Go simolola tlelapa ya puiso

A jalo o na le thotloetso ya go simolola tlelapa ya puiso? Go na le tsela e le nngwe e e nepagetseng ya go dira se. O tlhoka go dira se se bonolonolo mo go wena gonne ka tsela eo go na le kgonagalo e ntsi ya gore tlelapa e ka kgona go tswelela go dira le go gola! Fano ke dikakanyo dingwe go go kaela.

- ★ **Mang?** Ditlelapa tsa puiso di tsamaisiwa bonolo ke batho ba ba ratang mainane le dibuka mme ba batla go thusa bana go gola ba rata go mainane le go buisa. Ga go tlhokege gore ka bowena o itse go le gontsi ka mainane – o tla ithuta ka lefatshe le le kgatlhisang la mainane a bana ka go tsaya karolo mo tlelapeng. Bontsi jwa ditlelapa tsa puiso di tsamaisiwa ke baithaopi, ka jalo ga o duelwe. Tuelo ya gago e mo mokaraganeng o o nang le one le kgotsofalo ya gore o dira pharologano!
- ★ **Ba le kae?** Tsaya tshwetso ya gore o ka batla baithaopi ba le bakae go go thusa go rulaganya ditirwana kwa tlelapeng ya gago ya puiso. Dirisa se go go thusa go tsaya tshwetso ya gore o ka kgona go amogela bana ba le bakae: bana ba le batlhano mo tlhokomelong ya mogolo a le mongwe gantsi go dira sentle. Fa o na le bana ba le mmalwanyana, o ka kgona go tebisa mogopolo ka bontsi mo go mongwe le mongwe wa bone. Ke kakanyo e e siameng ya go simolola ka setlhophisa se se nnye – le fa e le bana ba batlhano ka mogolo a le mongwe ke tlelapa ya puiso. Morago o ka kgona go godisa tlelapa ya gago fa nako e ntse e tsamaya, fa o batla jalo.
- ★ **Kae?** Tlelapa ya puiso e ka direga gongwe le gongwe kwa go didimetseng teng e bile go babalesegile – kwa sekelelong, lefelo la tlhokomelo ya bana fa sekolo se tswile, holo ya baagi kgotsa tleliniki. Simolola tlelapa mo ntlong ya mongwe kgotsa mo karatšheng, kwa Sekolong sa Tshipi kgotsa mmoseka wa gago kgotsa tempele – gongwe le gongwe kwa go leng bonolo thata mo go wena!

- ★ **Leng?** Tlelapa ya puiso e ka kopana nako nngwe le nngwe e e ba siametseng. E ka tsaya halofo ya ura, kgotsa diura tse pedi. Go mo go wena! Bontsi jwa ditlelapa tsa puiso di ka direga gangwe ka beke. Le ka kopana gantsi, mme ga go a tshwanela gore e nne sewelo!
- ★ **Eng?** Ditlelapa tsa puiso di tlhoka lefelo le le bulegileng le ba ka kopanelang mo go lone. Ka gale sengwe sa go nwa kgotsa sa go ja se siame, fa go kgonega. Mme mesamo e mentye le dimmata di dira gore batho ba nne ba phuthologile go na le dideseke le ditulo. Mme go buisa go ka direga gape mo tlase ga setlhare, motho a rapame mo tlhageng, kgotsa gongwe le gongwe kwa go utlwalang go siame. Ka bontsi, o tlhoka matheriale o o siameng wa puiso gore batho botlhe ba nne le kgatlhego – dibuka tsa ditshwantsho, dipadi, dibuka tsa tshedimosetso, poko, merumo le dipina, makwalodikgang le dimakasine.

Go kwadisa tlelapa ya gago ya puiso le neteweke ya Nal'ibali, etela www.nalibali.org kgotsa www.nalibali.mobi.

Se o tshwanetseng go se dira kwa tlelapeng ya puiso

A o tlhoka thuso go se kae ka ditirwana tsa tlelapa ya puiso? Fano ke ditshitshinyo dingwe. Ditirwana tse di rileng di siametse go dirwa nako le nako fa le kopana. Tlhopha mo ditirwaneng tse dingwe go ya ka gore di golagana jang le dibuka le mainane a le a abelanang le gore o na le nako e le kana kang. Fetola ditirwana dingwe beke le beke go thusa gore dipakathuto tsa tlelapa ya gago ya puiso di nne foreše le go kgatlhisa mme gape di rotloetse bana go di tsenela ka gale!

★ **Metshameko le dipina:** Tse ke ditsela tse di monate tsa go simolola pakathuto. Ruta bana metshameko le dipina tse o kileng wa di tshameka le go di opela o le ngwana mme o tshameke le tse ba di itseng. Opela dipina ka dipuo tse bana botlhe ba di buang fa gae le ka dipuo tse dingwe.

★ **Go buisetsa kwa godimo le go anela mainane:** Buisetsa kwa godimo le go anela leinane mo pakathutong nngwe le nngwe go abelana ditekeletso le maitemogelo a a sa direngeng mo botshelong jwa mmatota. Bana ba tla kgatlhegela le go šwegašwegela ditlhogo tse dišwa ka jalo ba tla nna le phisego ya go ithuta ... mme tlotlofoko ya bone le yone e tla oketsega!

★ **Go buisa mmogo le ka nosi:** A bana ba ba setseng ba kgona go buisa, ba abelane mmogo dibuka mo ditlhopheng tse dinnye kgotsa ka bobedi. Ba ka nna ba buisetsa bana ba bangwe mo tlelapeng ba ba iseng ba itse go buisa. Nna karolo ya se ka go nta ngwana a go buisetse kgotsa a buisetse setlhopha se sennye sa bana. Ka dinako tse dingwe letla bana go nna le nako ya bone ba le nosi ba tshwere buka, ba buisa ka tidimalo kgotsa ba lebeletse ditshwantsho mme ba anela mainane a bone. Go nna le nako ya bone ba tshwere dibuka ka ditsela tse go rotloetsa bana go tlhopha le go abelana dibuka tse ba di kgatlhegelang.

★ **Bua ka dibuka:** Itsitse dibuka tse dišwa ka go di bontsha bana le go ba bolelela go se kae ka ga nngwe le nngwe ya tsone gore ba kgone go šwegašwega le go nna nne le phisego ya go buisa.

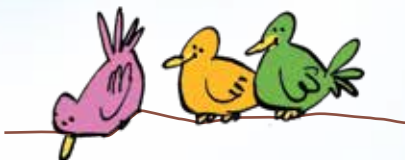

★ **Go kwala:** Naya bana ditšhono tse di farologaneng tsa go kwala. Ba ka itirela dibuka tsa bone gore ba di ipuisetse le go di abelana le ba bangwe, kgotsa ba ka kwala ka ga dibuka tse ba di buisitseng, kgotsa ba ka direla ditsala le balelapa dikarata tsa tumedisio. Thusa bana ba ba iseng ba nne le boitshepo jwa go kwala ka bobone ka go kwala se ba se go bolelelang.

★ **Botaki, botswerere le terama:** Rotloetsa bana go penta kgotsa go thala ditshwantsho, kgotsa go dira diphapete kgotsa dilo tse dingwe tse di amanang le leinane le o le buisitseng kgotsa le o le anetseng. Kgotsa, letla bana go nna le nako ya go le diragatsa.

Etela tsebe ya rona ya Facebook
(www.facebook.com/nalibaliSA)

letsatsi le letsatsi go bona
thotloetso e ntsi ya tlelapa ya
puiso le dikakanyo tsa
ditirwana – kgotsa abelana
dikakanyo tsa gago le rona!

Go batla metswedithuso ya puiso

Bana ba ithuta go buisa ka go buisa! Fa peo ya go buisa e jadjilwe, o tlhoka go tswelela go e neneketsa gore lerato la bone la go buisa le oketsege go tia. Se se raya go netefatsa gore tlelapa ya gago ya puiso e na le dilo tse dintsi tse di kgatlhisang tse bana ba tla ratang go di buisa. Fano ke dikakanyo dingwe go go thusa go dira seno.

1. Reka dibuka

Rulaganya ditiragalo, jaaka peso ya nama kgotsa thekiso ya dikuku, go oketsa madi a go reka dibuka tsa tlelapa ya gago. Morago, batla dibuka tse di tlhotlhwatlase kwa mabenkeleng a dibuka a ditlhotlha tse di kwa tlasetlase, mabenkele a a rekisang dibuka tse di dirisitsweng le dithekiso tsa dibuka tsa mekgatlho ya thusomorafe.

2. Adima dibuka

Laeborari ya baagi kgotsa ya sekolo ke motswedi o mogolo wa matheriale o o sa duelelweng wa puiso. Dira gore maloko otlhe a tlelapa ya gago ya puiso le baithaopi ba nne karolo gore o kgone go adima dibuka tse dintsi tse di farologaneng.

3. Amogela dibuka jaaka dimpho

Botsa mongwe le mongwe yo o mo itseng go abela tlelapa ya gago buka ka letsatsi la bone la matsalo.

4. Matsholo a kgobokanyo ya dibuka

Kopa dikolo tsotlhe kgotsa dikereke mo lefelong la gago go kgobokanyetsa tlelapa ya gago dibuka. Gakologelwa go netefatsa gore dibuka tsotlhe tse di abilweng di maleba mo baneng ba kwa tlelapeng ya gago!

5. Bona matheriale wa tlaleletso wa Nal'ibali mo lekwadikgannyeng

Itirele dibuka tsa dipuopedi ka go dirisa dibuka tse di nang le dikarolo tse o ka di segololang le go di ipeela mo matherialeng wa tlaleletso wa Nal'ibali mo makwalodikgannyeng. Segolola mainane a a maleele thata mo karolong ya "Sekhutlo sa Mainane". A kgomaretse mo letlhareng le legolo la khateboto. A apese ka polasetiki kgotsa polasetiki e e kgomarelang go a sireletsa.

6. Batla mainane a mahala

Etela diwebosaete tse o ka kgonang go sitlhamolola mainane a bana le bašwa. Nal'ibali (www.nalibali.org, www.nalibali.mobi), Bookdash (www.bookdash.org) le African Storybook (www.africanstorybook.org) di na le methalethale e mentsi ya dibuka le mainane a bana ka dipuo tse di farologaneng a o ka kgonang go a sitlhamolola le go a gatisa (kgotsa go a buisa ka inthanete) kwa ntle ga tuelo. Fundza (www.fundza.co.za, www.live.fundza.mobi) e neela mainane a a kgatlhisang a a sa duelelweng a bašwa mo diselefounung tsa bone.

7. Nang bakwadi ba mainane

Ikwaleleng mainane a lona a bana mme le kwale le bana. Bana ke motswedithuso o o buang, o o tshelang, o o nang le mainane a one a a humileng a a letileng fela gore a anelwe, a kwadiwe le go buisiwa.

8. Nang basenki ba mainane

Batla mainane mo makwalodikgannyeng le mo dimakasineng tse o tsayang gore di ka kgatlhisa maloko a tlelapa ya gago ya puiso. A segolole mme o a dirise go dira dikarata tsa mainane.

Bana ba ba ratang go buisa ba nna le thotloetso ya go buisa mme ba na le boitshepo jo bontsi e bile ke babuisi ba ba botoka go feta bana ba ba sa rateng go buisa.

Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS), 2011

Go tlhama tikologo e e humileng ka dikwalo

Go na le dikwalo di le kana kang mo tikologong ya bana ba gago? A ba bona matshwao, dikitsiso, dipapatso, dimakasine, diphousetara, dibuka, makwalo, diimeile, makwalodikgang le dimakasine di ba dikologile fa ba ntse ba tswelletse ka matshelo a bone a letsatsi le letsatsi? Mme dilo tse di kwadilwe ka dipuo di le kae?

Bana ba ithuta go buisa bonolo thata fa ba dikaganyeditswe ke dikwalo gonne ditikologo tse di humileng ka dikwalo di ba bontsha gore go buisa le go kwala go ka dirisetswa eng. Fano ke dikakanyo di le thataro tsa go go thusa go dira gore lefelo la tlelapa ya gago ya puiso le nne le le humileng ka dikwalo.

1. Dira diphousetara

Akanya ka se se kgatlhisang bana ba ba tsenang mo tlelapeng ya gago ya puiso mme o itirele diphousetara ka ditlhogo tse. Ithalele ditshwantsho tsa gago kgotsa dirisa tse di tswang mo makwalodikgannyeng le dimakasine. Morago kwala tshedimosetso, diselokene (ditsekedil) kgotsa melaetsa ka puo kgotsa dipuo tse dintsi go feleletsa diphousetara. Bontsha phousetara moo go leng bonolo gore bana ba e buise mme o di emisetse ka tse dingwe gangwe le gape gore bana ba tswellele go kgatlhega!

2. Dira diphousetara tsa morumo, dipina le dithamalakane

Kwala merumo, dipina le dithamalakane ka dipuo tse di farologaneng mo letlhareng le legolo la pampiri. Kopa ditshitshinyo mo baneng le bamalapa a bone mme o dirise le tse wena o di itseng.

Tsaya nako o bua merumo kgotsa dithamalakane, mme o opele dipina mmogo le bana – gakologelwa go supa mafoko fa o ntse o buisa kgotsa o opela. Rotloetsa bana go buisa le go buisa diphousetara gape ka bobone kgotsa le ditsala. Fa ba batla jalo, ba neele tšhono ya go kopolola diphousetara mme ba itirela tsa bone tse dinnye gore ba di ise kwa gae le go di abelana le bamalapa a bone.

3. Dira mogala o o pegang dialefabete

Mmogo le bana, kwala ditlhaka tsa alefabete mo ditsebeng tse di kgaoganeng tsa pampiri mme o thale setshwantsho sa tlhaka nngwe le nngwe. (Bana ba rata go itshwantsha go tsamaisana le tlhaka ya ntlha ya leina la bone!) Baya lenathwana la thudi/mogala go ralala phaposi mme o dirise diphekese go pega ditlhaka ka tatelano ya dialefabete.

4. Nna le dikwalo tse dintsi

Kgobokanya mefuta e e farologaneng ya dikwalo tse o tsayang gore di ka kgatlha bana. Leka go batla dimenyu tsa dijo tse di rekisiwang mo mabenkeleng a dijo, dikarata tsa bogologolo tsa tumedisio, manaane a nako a terena kgotsa bese, diphamfolete tsa tshedimosetso, dipampiri tsa dipapatso, makwalodikgang le dimakasine. Bana ba ka nna ba itumelela go buisa dingwe tsa dilo tse, mme gape ba ka di dirisa jaaka didiriswa tsa tiragatso fa ba diragatsa mainane, kgotsa ba ka di sega fa ba itirela dikarata, diphousetara, ditshwantsho kgotsa dibuka.

5. Dirisa laeborari

Adima dibuka kwa laeboraring ya lona – ke tlamelo e e sa feleng ya matheriale wa mahala wa puiso! Gakolola bana gore ba ka tlhokomela jang dibuka gore di kgone go itumelelwa le ke bontsi jwa bana ba bangwe!

6. Nna sekao

Buisetsa bana mme o buise le bone. Bua ka mekgwa ya gago ya puiso – gore o buisa eng, o rata go buisetsa kae, gore bakwadi ba o ba ratang ke bomang le gore ke goreng jalo. Gape o ka kwalela bana le go kwala le bone.

Fa go buisa go utlwala go siame
mo baneng, ba nna babuisi.
Rotlhe re boeletsa dilo tse
di monate.

John Monfredo

Golagana le Nal'ibali

Nna karolo ya neteweke ya Nal'ibali mme o dirise maatla a mainane go rotloetsa bana go batla go buisa le go kwala.

Etela dipolathefomo tse di farologaneng tsa metsweditruso le matlhababotlhale a go buisetsa gore o itumele, le mainane a bana ka dipuo tse 11.

Ditlaleletso tsa Nal'ibali

Iponele tlaleletso ya gago ya dipuopedi ya go buisetsa monate mo dikuranteng tsa *Sowetan*, *Sunday Times Express*, *Daily Dispatch* le *The Herald*. Go bona tshedimosetso e ntsi, etela www.nalibali.org.

Nal'ibali mo seyaalemoweng

Reetsa mananeo a seyaalemowa a Nal'ibali mo diteišeneng tsa botlhe tsa SABC mme o itumelele mainane a bana ka dipuo tsoitlhe tse 11 tsa semmuso. Etela www.nalibali.org go bona [lenanethulaganyo](#) la Nal'ibali [la seyaalemowa](#).

www.nalibali.org

Etela [webosaete](#) ya Nal'ibali go bona ditsebe tse di sa duelelweng tsa matlhababotlhale, dijenale tsa inthanete tse di ka ga kitso ya go kwala le go buisa, matlhababotlhale a go buisa le mainane a bana.

www.nalibali.mobi

Kanelo ya mainane le matlhababotlhale a puiso, tshegetso ya setlhopha sa puiso le mainane ka dipuo tse 11 tsa Aforika Borwa – mo [selefounung ya gago](#)!

Mafaratlhatlha a a kopanyang batho

Nna karolo ya puisano mo [Facebook](#) mme o re latele mo [Twitter](#) le [Instagram](#) go bona maele a a kgothatsang a go buisetsa-go-itumela, maele le go nna mo dinakong. Gape o ka etela kanale ya rona ya [YouTube](#), www.youtube.com/user/TheNalibaliChannel go bona maele a a botlhokwa a setlhopha sa puiso.

Ikgolaganye le rona ka go leletsela lefelo la rona la megala mo go **02 11 80 40 80**, kgotsa ka go dirisa nngwe ya ditsela tse: www.nalibali.org www.nalibali.mobi

[f](#) nalibaliSA [t](#) @nalibaliSA [@](#) @nalibaliSA info@nalibali.org

